

Вх № 27 ер Віг 23.04.19

ВІДГУК

офіційного опонента головного наукового співробітника клініко-функціонального відділення ДУ «Національний інститут фтизіатрії і пульмонології ім. Ф.Г. Яновського НАМН України» доктора медичних наук, професора Ячника Анатолія Івановича на дисертаційну роботу Черепій Наталії Вікторівни „Діагностика хронічного обструктивного захворювання легень у осіб, що вважають себе здоровими» на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.27 – пульмонологія

Актуальність теми дисертації Актуальність теми дисертації обумовлена тим, що хронічне обструктивне захворювання легень (ХОЗЛ) залишається важливою медико-соціальною та економічною проблемою, а питання ранньої діагностики гостро стоїть перед лікарями.

Діагностика ХОЗЛ базується на оцінці симптомів захворювання, а саме: задишки, кашлю, виділення мокротиння та аналізі ймовірних факторів ризику, особливо паління, професійних чинників. В той же час на початкових етапах захворювання пацієнти, як правило, не звертаються за медичною допомогою. Пацієнти з ХОЗЛ, які переважно є особами старших вікових груп, адаптують свій спосіб життя до фізичних можливостей, що поступово знижуються.

Оскільки діагноз ХОЗЛ має виставлятися лікарем первинної ланки, тому використання опитувальників, котрі дозволяють визначити пацієнтів високого ризику наявності ХОЗЛ для подальшого проведення спірографії, є доцільним.

Відомо, що ХОЗЛ суттєво впливає на параметри якості життя (ЯЖ) - як фізичної, так і, особливо, психічної компоненти ЯЖ. Однак дані, що свідчили б про особливості ЯЖ у пацієнтів з вперше виявленим захворюванням, відсутні.

Одним з основних факторів ризику розвитку ХОЗЛ є паління. Окрім того це один із небагатьох факторів, на який можна ефективно впливати. Відомо, що припинення паління чи зменшення кількості викурених сигарет на будь-якому з етапів перебігу ХОЗЛ уповільнює прогресування хвороби.

В Україні не прийнято в рутинній практиці застосовувати анти-смокінгові програми. Дії з боку держави спрямовані на зменшення паління є несуттєвими. Отже, впровадження антисмокінгових програм актуальне і необхідне.

Вищезазначене обумовлює актуальність даного дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи із науковими програмами

Дисертаційна робота є фрагментом науково-дослідної роботи кафедри пропедевтики внутрішньої медицини Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова «Особливості діагностики та лікування захворювань внутрішніх органів у разі їх поєднання: фармакоепідеміологічні,

фармакоекономічні аспекти, показники якості життя» (номер державної реєстрації 0115U006745).

Новизна і найбільш суттєві наукові результати, отримані здобувачем

Отримані нові наукові дані, які свідчать, що серед осіб старше 35 років є група пацієнтів, котрі пред'являють скарги, характерні для хронічних захворювань органів дихання. Поєднання скарг та факторів ризику дозволяє виділити групу осіб високо ризику існування ХОЗЛ.

Вперше на основі анкетування та наступного спірографічного дослідження встановлено, що ХОЗЛ вперше діагностовано у 15 % осіб, старше 35 років, котрі вважали себе здоровими та регулярно проходили медичні огляди. Достовірно серед осіб із вперше виявленим ХОЗЛ переважали чоловіки.

Доповнено наукові дані щодо показників ЯЖ хворих на ХОЗЛ. У пацієнтів із вперше діагностованим ХОЗЛ параметри ЯЖ достовірно не відрізнялись від осіб без встановленого захворювання. Слід зазначити, що фізична компонента якості життя має від'ємний кореляційний зв'язок зі ступенем задишки за шкалою mMRC ($r=-0,51$, $p=0,0001$) та слабкий зв'язок з індексом коморбідності Чарлсона ($r=0,23$, $p=0,003$). Психічна компонента корелює зі ступенем задишки за mMRC ($r=-0,33$, $p=0,0001$) та стажем паління ($r=-0,34$, $p=0,001$).

Встановлено, що серед пацієнтів з вперше діагностованим ХОЗЛ, що вважали себе здоровими, переважали особи з малою кількістю симптомів. Не встановлено достовірної відмінності між групами за показниками паління.

Вперше встановлено, що метод групової психокорекції по формуванню мотивації до припинення паління є ефективним у 71,1 % осіб, котрі палили.

Практичне значення одержаних результатів і впровадження в практику

В рамках виконання дисертаційної роботи було вивчено частоту недіагностованого хронічного обструктивного захворювання легень серед осіб організованого колективу з однаковими умовами праці і побутовими умовами, які під час проходження двічі на рік медичних оглядів не пред'являли ніяких скарг і вважали себе здоровими. Отримані результати уточнюють дані щодо розповсюдженості ХОЗЛ. З урахуванням цих результатів запропоновано скринінгову методику, що має на меті виділення пацієнтів високого ризику наявності ХОЗЛ для проведення в подальшому спірографічного дослідження.

Підтверджена залежність зростання захворюваності на ХОЗЛ від строків паління та індексу паління, ступеню задишки.

Встановлена вірогідна кореляційна залежність фізичної компоненти якості життя від ступеню задишки, а психічної, - ще й від паління.

Зазначено, що метод психокорекції є ефективним у формуванні мотивації до припинення паління.

За результатами дисертаційного дослідження встановлено, що серед осіб старших 35 років, при наявності кашлю, задишки, епізодів свистячого дихання обов'язковим є проведення спірографічного дослідження з метою підтвердження наявності ХОЗЛ.

Ризик наявності ХОЗЛ є найбільшим серед осіб, які палять та відмічають респіраторні захворювання більше 2 разів протягом року.

У осіб, які палять, з метою визначення подальшої тактики лікування, слід обов'язково оцінювати ступінь ніотинової залежності.

Методика, яка сприяє припиненню паління, є ефективною і дієвою, тому слід вважати її необхідною складовою лікувального процесу осіб із ХОЗЛ та рекомендувати запровадження її в практику роботи закладів охорони здоров'я.

Матеріали дисертації впроваджені в практичну діяльність пульмонологічного, терапевтичного, кардіологічного відділень МКЛ №1, ЦПМСД №3 м. Вінниці, пульмонологічного та кардіологічного відділень обласної клінічної лікарні ім. М. І. Пирогова, терапевтичного відділення Славугської ЦРЛ, Шепетівської ЦРЛ, Ізяславської ЦРЛ,

Результати дослідження запропоновані до використання в науково-педагогічному процесі кафедр пропедевтики внутрішньої медицини та внутрішньої медицини №3 Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Достовірність досліджень, сформульованих узагальнень і висновків не викликає сумніву та визначається використанням сучасних методів дослідження, які включають загально-клінічні, функціональні методи дослідження, та застосуванням адекватних методів статистичного аналізу результатів і їх методично-наукової інтерпретації.

Наукові положення та висновки дисертації базуються на достатній кількості матеріалу: проанкетовано 525 осіб, 136 осіб пройшли детальне клініко-функціональне обстеження. Аналіз кількості та якості використаних літературних джерел свідчить про достатнє вивчення проблеми здобувачем.

Статистична обробка отриманих результатів виконана за допомогою відповідних ліцензованих статистичних програмних продуктів.

Основні результати повністю відповідають меті та задачам дослідження. Методичні підходи при виконанні дисертаційної роботи використовують сучасні досягнення медицини, цілком інформативні та дозволяють зробити аргументовані висновки та практичні рекомендації.

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих роботах та авторефераті

Основні положення дисертаційної роботи доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях молодих вчених (Вінниця 2015), Міжнародних медичних конгресах студентів і молодих вчених (Львів, 2014, Вінниця 2016, Івано-Франківськ-Яремче 2016, Харків,

2014, 2014, 2016), XI зїзді ВУЛТ, терапевтичній науково-практичній конференції молодих вчених (Вінниця, 2017), європейських респіраторних конгресах (Лондон, 2016, Мілан, 2017).

За темою дисертації опубліковано 33 роботи: 9 статей, із них 8 – у фахових виданнях, рекомендованих МОН України (4 – одноосібних, 4 – у співавторстві), 1 стаття у міжнародному виданні, 24 – тези – в збірниках матеріалів зїздів, конгресів, симпозиумів та конференцій.

Запозичень ідей або розробок співавторів здобувачем не було.

У роботах повністю відображені основні положення та матеріали дисертації. Автореферат повністю віддзеркалює зміст дисертації.

Конкретний особистий внесок дисертанта в одержанні наукових результатів, які виносяться на захист

Дисертанткою самостійно проаналізовані наукова література та патентна інформація щодо проблеми розповсюдженості, діагностики та дифдіагностики ХОЗЛ, впливу різних факторів ризику. Окреслені можливі шляхи впливу, які мають на меті підвищення ефективності лікування цієї категорії хворих. Доведена доцільність і необхідність виконання роботи, визначені мета, завдання, обсяг та методи дослідження, якими досконало оволоділа. Самостійно проводила формування груп хворих, клінічні обстеження, статистичний аналіз результатів, написала всі розділи роботи, сформулювала спільно із керівниками дисертаційного дослідження висновки та практичні рекомендації, забезпечила їх впровадження у медичну практику та відобразила в опублікованих працях.

Відповідність дисертації вимогам, що пред'являються до наукового ступеня кандидата медичних наук

Дисертаційна робота Черепій Наталії Вікторівни є завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю, методичним рівнем, науковою новизною, обґрунтованістю результатів дослідження та практичним значенням одержаних результатів відповідає вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р. щодо кандидатських дисертацій.

Обсяг та структура дисертаційної роботи

Методично робота побудована в цілому правильно, хоча з нашої точки зору мабуть доцільним було б на першому етапі за допомогою всіх доступних засобів провести діагностику і дифдіагностику ХОЗЛ, що не проведено, а потім вже оцінити інформативність і достовірність анкетування; Робота відповідає вимогам нормативних документів України, щодо написання дисертаційних робіт.

Дисертаційна робота Черепій Наталії Вікторівни базується на використанні достатнього за обсягом матеріалу та дослідженнях, проведених із застосуванням високоінформативних сучасних методик. Наукові положення, висновки, практичні рекомендації, які сформульовані автором, логічно випливають із результатів власних досліджень, є науково обґрунтованими. Завдяки запровадженню сучасних методів дослідження,

лікування та використанню методів статистичного опрацювання матеріалу отримано вірогідні результати і ряд нових наукових фактів, що дозволило автору обґрунтувати положення висновків та практичних рекомендацій.

Зміст та структура дисертації

Дисертація написана українською мовою, викладена чітко, ясно, аргументовано. Робота викладена на 207 сторінках машинопису. Містить 40 таблиць, ілюстрована 67 рисунками. Складається із змісту, переліку умовних скорочень, вступу, огляду літератури, розділу «Об'єкти та методи дослідження», 4 розділів власних досліджень, обговорення отриманих результатів, висновків, практичних рекомендацій, списку 177 літературних джерел, 11 додатків.

У вступі обґрунтована актуальність теми, сформульовані мета і задачі дослідження, викладені наукова новизна та практичне значення результатів роботи, особистий внесок здобувача.

В огляді літератури автор вдало висвітлює проблемні та дискусійні питання щодо поглядів на дану проблему у медичній практиці. На жаль текст містить відомості, обговорення яких не знайшло подальшого дослідження в роботі (наприклад перелік антинікотинових методик), недостатньо, з нашої точки зору, уваги приділено питанням диференціальної діагностики ХОЗЛ.

Розділ 2 побудований класично. В ньому характеризуються етапи виконання роботи, всі групи хворих. Кожен із обраних методів детально характеризується і цілком відповідає існуючим протоколам обстеження хворих із патологією спостереження та поставленим завданням. Представлений детальний опис запропонованої анкети, обґрунтовані її основні компоненти. Всі методи, використані в роботі сучасні, доцільні та інформативні. Обрані методи статистичного аналізу дозволяють адекватно оцінити вірогідність та інформативність отриманих результатів..

Перший розділ власних досліджень присвячений питанням виявлення симптомів та факторів ризику ХОЗЛ за даними анкетування осіб, що регулярно двічі на рік проходять медичні огляди та вважають себе здоровими. Детального аналізу набувають дані щодо частоти респіраторних захворювань, поширеності паління, алергологічний та спадковий анамнез серед осіб, що вважають себе здоровими за даними анкетування. Проведена детальна оцінка серед них симптомів характерних для ХОЗЛ, наведена характеристика осіб, що мають високий ризик виникнення захворювання, проведена оцінка факторів ризику, детальний опис їх.

2-й розділ власних досліджень присвячений дослідженню частоти розвитку ХОЗЛ серед осіб, що вважали себе здоровими, за даними клініко-інструментального і функціонального обстеження. Проведено вивчення наявності та сили кореляційних залежностей і зв'язків між окремими симптомами.

Оцінка параметрів ЯЖ у осіб із вперше встановленим ХЛЗЛ наведена у 3-му розділі власних досліджень.

Враховуючи актуальність паління як фактору ризику виникнення ХОЗЛ, **4-й розділ власних досліджень** присвячений оцінці ступеня нікотинової залежності та ефективності антисмокінгових методик у даної категорії пацієнтів.

В аналізі і узагальненні результатів дослідження наведені підсумки проведеного дослідження з їх ретельним обговоренням із залученням даних сучасної літератури. Цей розділ демонструє вміння автора аналізувати та , пояснювати отриманий фактичний матеріал.

Висновки і практичні рекомендації є логічним наслідком результатів роботи, відповідають її меті і задачам, сформульовані конкретно, віддзеркалюють зміст роботи.

У **практичних рекомендаціях** запропонована методика анкетування і показання до цього, визначений комплекс досліджень, враховуючи достатню ефективність запропонованого впровадження антисмокінгових програм.

Список використаних джерел складається із достатньої кількості літературних посилань, опублікованих переважно в останні роки.

Автореферат дисертації оформлений згідно до існуючих вимог та є повним відображенням дисертаційного дослідження..

Робота представлена до офіційного захисту вперше.

Зауваження і питання

При рецензуванні дисертаційної роботи Черепій Наталії Вікторівни склалося в цілому позитивне враження. Разом із тим, слід відмітити деякі недоліки, окрім вже зазначених.

Зайвою, з нашої точки зору, є деталізація хворих в залежності, наприклад, від соціального статусу, доходів, місця проживання, особливостей анамнезу, строків виникнення.

Певні побажання слід віднести до оформлення огляду літератури, в якому, на жаль, менше уваги приділено питанням диф.діагностики ХОЗЛ, описані не всі питання, які поставлені в меті і задача, в той же час дуже детально викладені наприклад всі існуючі антисмокінгові програми, хоча по суті була застосована одна.

З нашої точки зору, слід було спочатку усіма відомими способами і засобами встановити діагноз саме ХОЗЛ і провести диф.діагностику захворювання, а вже потім серед цього контингенту осіб провести анкетування, і, таким чином, підтвердити інформативність і ефективність запропонованого алгоритму діагностики.

Робота виконана по спеціальності – пульмонологія, присвячена ХОЗЛ, тому бажаною була б детальна характеристика показників ФЗД у хворих на цю недугу.

Якщо Ви зазначаєте діагностичні критерії КТ, бажано було б надати їх опис, привести клінічні приклади.

При рецензуванні роботи виник ряд питань.

Зокрема, чим пояснити, що кашель частіше відзначався у молодих, а ХОЗЛ діагностували у віці понад 50 років.

Частота ГРВЗ при високому ризику ХОЗЛ – чи не є це загостренням БА, де докази про зворотнє?

В роботі мало уваги приділено синдрому БА+ХОЗЛ. В зв'язку з цим хотілося б почути відповідь на питання: яким чином проводилася диф.діагностика цього стану?

ВИСНОВОК

Дисертація Черепій Наталії Вікторівни "Діагностика хронічного обструктивного захворювання легень у осіб, що вважають себе здоровими", яка виконана за спеціальністю 14.01.27 – пульмонологія під керівництвом доктора медичних наук, професора Распутіної Лесі Вікторівни, є завершеною науково-дослідною роботою, в якій вирішено актуальну задачу сучасної пульмонології – підвищення ефективності ранньої діагностики і лікування ХОЗЛ серед осіб, які вважають себе здоровим, шляхом застосування анкетування та включення до комплексної терапії антисмокінгових програм.

Результати роботи мають суттєве науково-практичне значення.

Основні результати дослідження широко апробовані та відображені в статтях та інших публікаціях, кількість яких відповідає вимогам щодо кандидатських дисертацій.

Дисертаційна робота Черепій Наталії Вікторівни відповідає спеціальності 14.01.27 – пульмонологія та профілю спеціалізованої вченої Ради Д 26.552.01 при ДУ «Національний інститут фтизіатрії і пульмонології імені Ф. Г. Яновського НАМН України».

За актуальністю, методичним рівнем, науковою новизною та практичним значенням, об'ємом проведених досліджень, рівнем впровадження дисертаційна робота Черепій Н.В. повністю відповідає вимогам п. 11 „Порядку присудження наукових ступенів” Кабінету Міністрів України №567, затвердженого 24.07.2013, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата медичних наук. за спеціальністю 14.01.27 - пульмонологія

Головний науковий співробітник
клініко-функціонального відділення
ДУ «Національний інститут фтизіатрії
і пульмонології ім. Ф. Г. Яновського
НАМН України»
доктор медичних наук, професор

Ячник А. І.

